

Elck zegg'het voorts

Nieuwpoortse archiefkrant

Extra

editie

Verschijnt viermaandelijks - jaargang 13 - april - 2021

Editoriaal

Het is in onze archiefkrant gebruikelijk geworden dat meerdere, korte onderwerpen per editie in de kolommen verschijnen.

Met deze Extra editie wijken we af, omdat een van onze leden een uitvoeriger bijdrage heeft geschreven, over de Brugse familie Moreel.

Reeds een paar keer haalden we in ons tijdschrift figuren aan uit die familie.

Een van dat geslacht, was een tijdje burgemeester te Nieuwpoort : Willem IV Moreel ... op een moment in de geschiedenis, dat het de stad voor de wind ging.

De loyauteit van de stad voor het Habsburgse gezag, lag aan de basis enerzijds van de versterkte plaats en anderzijds een periode van heel wat bouwactiviteit.

Gedeeltelijk uit nostalgie en de historische belangstelling van de auteur Fons Morreel, heeft deze Brabander zich verdiept in dit onderwerp. Als hij de kans krijgt kiest hij voor een vakantieverblijf in onze stad en blijft trouw correponderend lid van onze Vereniging.

G. Demerre

Wie graag deze archiefkrant digitaal wenst te ontvangen, kan dat als wij uw e-mail adres mogen gebruiken.

guidodemerre@gmail.be

friede.lox@telenet.be

Willem IV Moreel burgemeester van Nieuwpoort in 1511

Inleiding :

Willem III Moreel

Volgens sommige bronnen werd Willem Moreel IV geboren ca. 1460. Hij was een telg uit een illustere familie. Zijn vader Willem Moreel III was schepen van de stad Brugge van 1472-1473 en opnieuw van 1475-1476.(1) Hij werd daarna zelfs burgemeester van de schepenen van 1478-1479 en nog eens van 1483-1484.(2) Hij wordt meestal beschouwd als de spilfiguur van de Brugse anti-Habsburgse factie die de opstand tegen Maximiliaan van Oostenrijk aanstuurde. Volgens sommigen was hij niet echt de leider, maar had hij een netwerk uitgebouwd van personen met onderlinge politieke, sociale, economische en culturele relaties. Daarom wordt deze groep de " *factie van Willem Moreel* " genoemd.(3) Willem Moreel III is bekend gebleven omwille van de Moreeltriptiek, een drieluik van Hans Memling, dat hij in 1484 in opdracht van Willem schilderde.(4) Op het linker zijpaneel staat Willem afgebeeld met zijn 5 zonen. De oudste, Willem IV, zit geknield achter zijn va-

der. We beschikken dus over een portret van vader en zoon. Op het rechter zijpaneel staat de echtgenote van Willem : Barbara van Vlaenderbergh alias van Hertsvelde in het gezelschap van haar 11 dochters, of zo je wil, de zussen van Willem IV. Voorheen had Hans Memling reeds individuele portretten van vader en moeder gemaakt.(5)

Barbara van Vlaenderbergh alias van Hertsvelde

Belangrijk is ook het getijdenboek van Willem Moreel (6) want hierin wordt verwezen naar de Italiaanse origine van dit beroemde Brugse geslacht.

Voorvaderen :

De familie Moreel zou van Italiaanse afkomst zijn. (7) Er bestaat inderdaad een Italiaanse familie Morelli di Popolo, een oud en adellijk geslacht, afkomstig uit Balzola. Het waren eveneens handelaars en bankiers. In hun wapenschild komt ook een morenkop voor.(8) Het was toen gebruikelijk om familieleden uit te zenden naar het buitenland om er filialen te beheren. Mogelijk werden er leden van de stam naar Brugge gestuurd, dat toen als economische draaischijf fungeerde.(9)

In een genealogisch schema vond ik een eerste Willem Moreel, maar die kreeg nog geen Romeins volgnummer. Waarschijnlijk betreft het hier de vader van Willem Moreel I, maar omdat dit maar op één plaats wordt vermeld, kan dat niet met zekerheid worden gesteld.

Willem Moreel I wordt al vermeld als poorter van Brugge in 1341.(10) Zeker vier generaties lang heeft de oudste zoon die voornaam gehouden. Willem kan dus als stamnaam doorgaan, vandaar de aanvulling I,II,III en IV. Willem Moreel I was magistraat en als dusdanig lid van de Broederschap van O.L.V. van Hulsterlo.(11) Hij overleed te Brugge vóór 1410.

Willem Moreel II, ° Brugge ca. 1390 - + Brugge 1447. Hij was gehuwd met Johanna Luuckx, ° Brugge ca 1400. Hij was heer van Oostcleyhem bij Zuienkerke.(12) Willem was deken van de Broe-

derschap van O.L.V. van Hulsterlo.(13) Hij was de grondlegger van het wapenschild met morenkoppen. In oorsprong is het een samengesteld wapen: een combinatie van elementen van Willem II, de drie morenkoppen, en van zijn echtgenote Johanna, een schuinkruis van zilver. Het werd overgenomen door de oudste zoon, Willem III en hiermede het blijvende geslachtswapen van de familie.(14) Johanna Luuckx ° Brugge hertrouwde en haar tweede man kocht een concessie voor een grafsteen in rood marmer in de Sint-Jacobskerk. (15)

Mogelijke andere familieleden uit die generatie waren Bartelmeuse Moreel, gehuwd met Clara en Jan Moreel, zoon van Jan Moreel en Lysebette, zijn echtgenote.(16) In het oud archief van de kerkfabriek van Sint-Jacob te Brugge uit XIIIde en XIVde eeuw staan zij respectievelijk vermeld in akten 228 en 229 van 1414, in verband met de verkoop van renten of grond.(17)

Zijn ouders :

Over zijn ouders , Willem Moreel III, ° Brugge ca 1427/1428 - + Brugge 1503 (18) en Barbara van Vlaenderbergh alias Van Hertvelde, ° Brugge ca 1440 - + 20 juni 1499, is er veel te vertellen. Het huwelijk werd voltrokken vóór 1458.(19)

Willem werd geboren als zoon van kruidenhandelaar Willem II Moreel en Johanna Luuckx. Grootvader was naast handelaar ook al bezig in het financiewezen. Willem III zette deze activiteiten voort. Samen met zijn onafscheidelijke broer Lieven, huurde hij van 1472 tot 1483 een kruideniersstalletje van de stad Brugge in de Hallen. Daar verkochten ze kruiden en specerijen op de lokale markt. Maar daarnaast verdiende hij zijn strepen als Bourgondisch staatsambtenaar, Brugs politicus, bankier en mecenas. Barbara was de dochter van Jan Van Hertsvelde en Catharina Ofhuus. De Hertsveldes waren een andere voorname Brugse handelsfamilie. Jan stond aan het hoofd van een compagnie die over een handelshuis in Venetië beschikte. Hiermee konden geldstromen tussen de Nederlanden en de Romeinse Curie gekanaliseerd worden. De vader van Barbara was ooit ook schepen van de stad.(20)

Zijn vader Willem III :

Was een zeer bedrijvig man. Hij combineerde verschillende functies. Laten we die eens nader bekijken.

Om te beginnen was Willem landeigenaar. Hij erfde na de dood van zijn vader Willem II, als oudste

zoon, de heerlijkheid "Oostcleyhem" in Zuienkerke, een leen van de Brugse Burg. Het leen was 37 gemete groot.(21) Het leen bevatte meerdere boerderijen en het hof "de Bonte Poort", op de grens met Lissewege en Dudzele. Hij bezat ook grond in de Blankenbergse watering. Die was 90 gemete groot.(22)

Hij had meerdere huizen in de Moerstraat te Brugge, waaronder de eigen patriciërswooning, die vlak naast de parochiekerk van Sint-Jacob gelegen was. Hij woonde dus in het Sint-Jacobszestendeel. Hij had een huis in het Genthof, één in de Kuiperstraat en twee in de Grauwwerkersstraat. Hij bezat ook een huis in Antwerpen. In 1480 behoorde hij tot de meest belaste personen, die op de wijk Sint-Jacob woonden.(23)

Willem III behoorde natuurlijk ook tot de Broederschap van Hulsterlo. Dit Broederschap was verbonden met het Grauwwerkersambacht en het peltiersambacht. Hij handelde immers in bont en liet het ook bewerken. Zijn handelsnetwerk strekte zich uit van het noordelijke tot het zuidelijke Europa, van de noordelijke Hanzesteden tot de Italiaanse, Spaanse en Portugese handelsmarkten. In 1476 droeg Portinari zijn kapel in de Sint-Jacobskerk over aan de grauwwerkers, waar Willem III toen een sleutelpositie bekleedde.(24) Hij was ook lid van het Kuipersambacht.

In 1477 werd Willem III lid van de Kruisboogschuttersgilde van Sint-Joris. De hoofdmannen van deze Gilde behoorden tot de leidende kringen, heel vaak waren het burgemeesters en schepenen van de stad Brugge. Wie lid was van zo'n Gilde had dus connecties binnen de elite van de stad.(25)

Willem III was een mecenas. Gedurende heel de tijd dat hij een bestuursfunctie had, gaf hij meerdere opdrachten aan Hans Memling.

Hans Memling

Logischerwijze besteedde hij een deel van zijn kapi-

taal aan de kerk van Sint-Jacob. In 1468 betaalde hij mee voor de werken aan het doksaal in de voorkerk. De fundatie van de kapel van Sint-Gillis en Sint-Maurits in 1485 is daar een sprekend voorbeeld van.(26) De Triptiek van H. Memling werd hiervoor gemaakt. In die kapel kwam later de graftombe van de familie.(27) Het mecenaat ondersteunde zijn positie als stedelijk leider en versterkte zijn sociale status. Het faciliteerde de weg naar de adeldom. De familie Moreel behoorde tot de stadsadel.(28)

Willem III was een financieel expert. Hij was niet alleen bankier, maar ook stadsontvanger en zelfs financieel beheerder aan het Bourgondisch Hof. Een stadsontvanger noemde men toen de "*principael bouchoudere*". Toen op 19 april 1477, in het bijzijn van Maria van Bourgondië, het nieuwe stadsbestuur werd aangesteld, vervulde hij de functie van "*ghecommiteerde*" van de stedelijke financiën. Hij was dus één van de zes commissarissen die de gebruikelijke tresauriers van de stad moesten vervangen. Men deed veelal beroep op zijn kunnen wanneer de toestand van de stadskas of de financiën van de hertog er slecht voorstonden. Bij de stadskas ging het dan om gesjoemel door de stadsmagistraten.(29) Hij bleef deze functie bekleden tot 1 september 1478. Even later trad Willem in overheidsdienst. Op 23 mei 1479 werd hij, samen met Maarten Lem, tot superintendant van de staatsfinanciën aangesteld. Hij werd toen een soort "*minister van financiën*". (30) Bij het Hof was er meestal sprake van het ophalen van gelden, de zgn. "*beden*" voor de talrijke oorlogen die de Bourgondische Hertogen voerden. Het conflict dat later zou leiden tot het proces tegen Willem III, berustte op het niet toekennen van zo'n bede. Maximiliaan beweerde dat omwille van het gebrek aan geldelijke steun zijn campagne tegen Frankrijk was mislukt. En Willem was daar volgens hem mede schuld aan. Maar, zelfs toen hij al in ongenade was gevallen bij Maximiliaan van Oostenrijk, werd hij omwille van zijn bekwaamheid, in 1494 nog om advies gevraagd door het Maximiliaans gezinde stadsbestuur van de stad Brugge.

Willem was wat wij nu noemen een "*politieke realist*". Dit leidde soms wel tot conflicten met andere stadsmagistraten en met het hertogelijk Hof. In 1479 komt hij in aanvaring met Pieter van Luxemburg, graaf van Sint-Pol en tolheer van Brugge. Als burgemeester trok Willem namelijk partij voor de buitenlandse handelaars die het Brugse poorterschap hadden gekocht. Die eisten, om zoals gebruikelijk, van de Brugse tol te worden vrijgesteld. De tolheer had hun goederen aangeslagen, maar Willem liet die uit het tolhuis

verwijderen.(31)

Hij was ook actief als diplomaat. Na de dood van Karel de Stoute begon een periode van onstabieleit. De positie van Maria van Bourgondië was wankel. In 1477 werd Willem namens de stad naar haar gestuurd om aan te dringen iets te ondernemen tegen de oprukkende Franse troepen. Even later in dat jaar stond hij aan het hoofd van een Brugse delegatie naar Gent. Daar moest er met de hertogin in de Staten-Generaal onderhandeld worden over de geëiste privileges. Hij speelde dus een grote rol in het tot stand komen van het Groot Privilege.

Naast de studies over de Moreeltriptiek komt de persoon van Willem III het meest ter sprake in de strijd om het regentschap over Filips de Schone. In 1482, na de onverwachte dood van Maria van Bourgondië, ontstond er een conflict i.v.m. de voogdij over Filip, die toen 4 jaar was. In feite ging het over het regentschap, en dus over wie er het voor het zeggen had in het Graafschap Vlaanderen. In haar testament had Maria van Bourgondië haar echtgenoot Maximiliaan van Oostenrijk aangeduid.

Maximiliaan van Oostenrijk

Maar in haar huwelijkscontract van 1477 stond dat dit niet telde wanneer er bij haar dood al kinderen waren voortgekomen uit dat huwelijk. Willem koos voor dit standpunt en ijverde mee voor het aanstellen van een regentschapsraad. Rond dit conflict ontstonden 2 facties, zij die pro Maximiliaan waren, en zij die een regentschapsraad voorstonden. Die laatste factie wordt de "Moreelfactie" genoemd. De leden ervan behoorden tot het sociale netwerk van Willem. Die band kon berusten op aspecten zoals : een verwantschap, een matrimoniale band, een vriendschap of een nabuurschap. Maar de aanhanger kon ook een afhankelijkheid t.o.v. Willem III als motief hebben. Het conflict verdeelde soms leden van een zelfde familie.(32) Beide partijen gingen tot het uiterste om hun gelijk te halen.(33) Het leven van Willem III hing meer-

maals aan een zijden draadje. Een aantal medestanders werd tijdens deze roerige periode effectief onthoofd. Jan Barbesaen, die burgemeester was geweest van 1474-1475 werd in 1477 onthoofd, en Frans van Bassevelde onderging dit lot in 1485. Jan van Riebeke, een andere aanhanger van de Moreelfactie, ontsnapte ternauwernood aan een moordpoging. Dit was het werk van huurmoordenaars. Willem kreeg het daarom gedaan, dat er toen op kosten van het stadsbestuur, een schadebeletter (een lijfwacht) werd aangesteld voor alle gezagsdragers. Dit bleek geen overbodig verzoek, want zijn persoonlijke bodygard, Jan van den Stene, werd op 29 december 1484 zelf vermoord teruggevonden in de Reie aan de Stroobrug. Coppen Tysen, de huurmoordenaar, werd te Brugge onthoofd op 7 januari 1485. In de ochtend van 10 december 1481 werd hij, bij het verlaten van het stadhuis, samen met zijn politieke bondgenoten Jan van Riebeke, Maarten Lem, Jan de Boodt, Jan van Nieuwenhove en Jan de Keyt aangehouden door de Brugse baljuw. Dit gebeurde op bevel van Maximiliaan van Oostenrijk. De oorzaak van de kortsluiting tussen hen beiden moet gezocht worden in de groeiende spanningen over het bestedingsbeleid van de overheid. Met name het financiële wanbeleid van enkele hoffunctionarissen, en de autocratische oorlogspolitiek van Maximiliaan, waren een doorn in het oog van de leidende elites in Gent en Brugge. Willem en Jan werden onder escorte naar het Groot Kasteel van Sluis gevoerd en opgesloten in de toren. In afwachting van het proces bij de Grote Raad, werden ze in januari 1482 vrijgelaten op borgtocht. Het kwam nooit tot een uitspraak omdat de positie van Maximiliaan ondertussen verzwakt was, door het overlijden van Maria van Bourgondië. In juni 1485 vluchtte Willem Moreel met zijn gezin en enkele medestanders naar de Franse enclave Doornik. Zijn schoonzoon Boudin van Eldinghe bleef wel in Brugge en nam het beheer van de lopende zaken van Willems compagnie over. Maximiliaan was er op dat moment in geslaagd het graafschap te controleren. Brugge had zich na een blokkade van Sluis over gegeven. Willem werd vogelvrij verklaard. Het nieuwe, aan Maximiliaan getrouwe, stadsbestuur beloofde een prijs van 100 gulden aan wie Moreel kon arresteren. Zijn vriend Jan de Keyt, die gratie had gekregen, werd toch terechtgesteld. Ook Willem had hertogelijke remissie gekregen, maar hij werd eind augustus 1486 toch verbannen uit Vlaanderen, op bevel van de baljuw en de toenmalige schout van Brugge Pieter Langhals. Kort na de oprichting van de tweede Regentschapsraad in mei 1488, kon hij weer naar zijn moederstad terugkeren. Willem werd opnieuw op-

genomen in deze raad, die onder leiding van Filips van Kleef Vlaanderen bestuurde. Op 13 juli 1489 volgde hij Joris Picavet op als schout.

In mei 1490 vluchtte Willem naar Breda. Hiermee distantieerde hij zich deze keer van de vijanden van Maximiliaan. In augustus 1490 kwam de stad Brugge, samen met Gent, weer in opstand tegen de gezagsdragers die we als stromannen van Maximiliaan mogen beschouwen. Na de onderdrukking van deze opstand in december van dat jaar, werd Willem toch weer beschouwd als aanstoker en op 21 juni 1491 alweer uit Vlaanderen verbannen. Nu kon hij pas in september 1493 terugkeren toen de oorlog gedaan was.(34)

Zijn moeder Barbara van Hertsvelde :

Barbara moet een gezonde vrouw zijn geweest. Ze baarde 18 kinderen.(35) Ze was zich bewust van haar status. Ze gedroeg zich als een edelvrouw. Naar het gebruik bij de Franse adel nam ze een tweede naam aan : van Vlaenderbergh. In 1482 schilderde H. Memling de individuele portretten van Willem en Barbara. Deze portretten waren niet bedoeld om in het openbaar getoond te worden. Ze zullen een prominente plaats hebben gekregen in hun patriciërswooning. Ze moesten indruk maken op de bezoekers. Op het portret van Willem zien we in de achtergrond hun hofstede "*Bonte Poort*". Dit betekent dat de opdrachtgever nauw betrokken was bij de uitvoering van het werk. Willem had inderdaad een goede band met Hans Memling, die indertijd in Brugge resideerde. Bij een edelvrouw hoorde een eigen wapenschild, dat staat op de achterkant van Barbara's portret. Het is het wapenschild van de familie van Hertvelde : een rode achtergrond met zilveren kruisen. Heraldisch vertaald : van keel, gevierendeeld, 1ste en 4de kwartier een kruis met galgvormige uiteinden, 2de en 3de kwartier een kruis met klaverbladvormige uiteinden. Domicella Barbara was modebewust. Op haar portret staat ze afgebeeld met een doorzichtige of diaphane sluier. Het was H. Memling die het procédé voor het schilderen van zo'n tulle sluier in Vlaanderen introduceerde. Haar hoofddekseel beantwoordde aan de heersende mode. Haar juwelen laten zien dat de familie gefortuneerd was.(36)

Middelste deel Moreeltriptiek

Op de Moreeltriptiek zien we nuances in de kledij. Dit drieluik was bestemd voor de familiekapel in de Sint-Jacobskerk. De openbaarheid eiste een middenweg tussen nederigheid en bevestiging van de status. Willem mocht de leiders van de ambachten niet teveel confronteren met pronkzucht. Hij had hun steun hard nodig.

Linkse deel Moreeltriptiek

Hij draagt wel een fijne rode mantel, maar het bont zit aan de binnenkant. Barbara draagt wel een jurk van zwarte zijde en een opvallende rode ceintuur, maar geen in het oog springende juwelen. De eerste dochter die achter Barbara staat, draagt het habijt van de Dominicanerorde, maar de andere dochters hebben een diep uitgesneden jurk aan met een borstlap. Opvallend is wel de zwarte lus op hun voorhoofd, dat was een modetrend genaamd een "*frontelle*". Meestal zijn het de mannen die genoemd worden als mecenas, maar uit studies is gebleken dat er aan de Sint-Jacobskerk ook schenkingen zijn gebeurd door vrouwen.

Rechter deel Moreeltriptiek

Dit is hier het geval met 12 mecenaatsprojecten. Daarvan waren er 3 afkomstig van patriciërsfamilies of stadsadel, Barbara was er één van. Soms werden projecten zoals fundaties, die aangevat waren door hun echtgenoot, na diens overlijden door de weduwe verder gezet. Dat was hier niet het geval. Blijkbaar beschikte Barbara dus over een eigen kapitaal dat ze kon aanwenden naar keuze. Het leven van Barbara was niet alleen ro-

zengneur en maneschijn. Bevallen hield toen een groot risico in. Maar het zal vooral de onzekerheid van de politieke carrière van haar echtgenoot zijn geweest, die haar parten speelde. Zoals gezegd werd Willem soms gevangen gezet, veroordeeld, beboet, vogelvrij verklaard en verbannen. Hoe dikwijls moest ze mee vluchten? Gelukkig kon ze rekenen op de andere familieleden om haar te ondersteunen in moeilijke tijden. Barbara overleed op 20 juni 1499.(37)

Zijn broers en zussen :

De exacte geboortedata zijn onbekend en worden vermeld onder voorbehoud. Maar we gaan ervan uit dat de oudste dochter Barbara geboren werd omstreeks 1458.(38) Verder weten we dat de twee jongste dochters nog niet waren geboren toen Hans Memling de Moreeltriptiek schilderde. Barbara moet dus lang vruchtbaar zijn geweest. Op de Moreeltriptiek staan 5 zonen en 11 dochters.

Jan Moreel, °ca 1464 was dus enkele jaren jonger dan Willem IV. Tussen Willem en Jan werden enkele zussen geboren. Op de familietriptiek zit hij, vlak achter zijn oudere broer, devoot geknield zoals zijn vader. Wanneer de Moreeltriptiek gesloten is, zie je aan de linker kant een afbeelding in grisaille van Johannes de Doper met het lam. Een verwijzing naar zijn naam. Jan was zoals zijn vader en zijn oudere broer eveneens betrokken bij de plaatselijke politiek. In 1511 was hij burgemeester van Brugge. Dat was in hetzelfde jaar dat Willem IV burgemeester was van Nieuwpoort. Joris Moreel werd geboren nadat Barbara weeral eerder een aantal dochters had gebaard. Wanneer we de triptiek nader bekijken, mogen we besluiten dat meerdere zussen die meer naar achteren staan toch ouder zijn dan Joris. Ook hij staat al biddend afgebeeld op het schilderij. Hij vertoont duidelijk de familietrekken. Zijn voor naam kan een verwijzing zijn naar de parochie van Sint-Joris waar zijn moeders familie woonde. Veel meer is er over hem niet geweten. Op de achterkant van de triptiek staat wel een Sint-Joris met de draak uitgevoerd in grisaille.

Bernard Moreel is enkel met zijn hoofd te zien op de triptiek. Op dat moment was hij nog een echt kind.

? Moreel : bij de zonen staat nog een extra hoofd, maar dit is slechts vaag uitgewerkt. Het lijkt wel alsof dit hoofd er op het laatst is bij geplaatst. Was deze zoon misschien toen al overleden?

Barbara Moreel was de oudste dochter? Zie (38) Maria Moreel , de tweede dochter was de stilste, en zo wordt gezegd, de mooiste van de meisjes

uit het gezin. Hans Memling schilderde haar portret in 1480.(39) Voor 1815 bevond het zich in het Sint-Juliaan gasthuis dat thans verdwenen is. En toch werd ze non. Toen ze veertig was werd ze er abdis . Haar naam wordt gelinkt aan de Sibylla Sambetha legende. Die vertelt het volgende.

In een familie waar er elke nieuwe lente een nieuw kindje bij kwam, was er genoeg te doen voor de oudste zussen. Alhoewel de Moreels over meiden beschikten voor het grovere huishoudelijke werk, zal Maria toch wel meegeholpen hebben bij de zorg voor de jongere broertjes en zusjes. Toen Maximiliaan in 1477 naar Brugge kwam, werden zijn officieren ingekwartierd bij de voornamen burgers van de stad. De Moreels kregen een jonge Oostenrijkse vaandrig toegewezen : Freiherr Frederik van Hohenstein. Hij was een ranke dertiger. Als edele voor naam in woord en manieren. Hij charmeerde de meisjes Moreel die naar zijn gunsten dongen. Frederik bleek echter alleen maar oog te hebben voor de stille Maria. Die deed alsof ze zijn verliefde blikken niet zag, maar haar zussen wisten beter. Maria, die zich nooit met jonge kerels had ingelaten, bloeide nu open als een bloem. Ze ging meer aandacht besteden aan haar uiterlijk. En Frederik schonk haar voor haar verjaardag een sierlijke witte zwaan.

Zwanen in Brugge

Maar vader Moreel was helemaal niet opgezet met deze gang van zaken. Frederik was een Oostenrijker! Die lagen niet in de gunst bij de anti-Habsburger. Zeker geen militair die door het Rijk trok om te vechten, en in iedere stad wel een andere Maria het hoofd op hol liet brengen. Vader Moreel probeerde eerst zijn dochter met zachtheid te overtuigen. Hij kocht voor haar een mooi spinet en overlaadde haar met juwelen. Maar Maria bleef maar zeggen dat haar geliefde haar eeuwige trouw had gezworen. Op een dag vertrok Maximiliaan en met hem haar Frederik. Die liet haar een brief achter met loze beloften. Maria bleef verdrietig achter. Ze kwijnde weg. Elke dag zat ze aan de oever van de vijver waar de zwaan heen en weer zwom.

Op zekere dag wilde zij het dier voederen, maar de zwaan beet haar in de arm. Al gillend vluchtte Maria naar haar kamer. Daar lag ze dagen ziek te bed. Geen dokter kon haar helpen. Toen werd haar vader zo boos dat hij met zijn dolk de kwaadaardige zwaan de half oversneed. Deze wanhoopspoging viel echter slecht bij zijn meest geliefde dochter. Maria kleedde zich in het zwart alsof ze rouwde. Zij kwam haar kamer niet meer uit en bleef stom en stil voor zich uit staren. Op een avond werd het Willem teveel. Hij rende driftig de trap op, bonsde op de deur van Maria's kamer en zakte ineem. Zijn vaderhart had het begeven. Drie dagen na de begrafenis verdeelde Maria haar juwelen onder haar zussen en trad binnen in het klooster. In het Sint-Juliaan gasthuis in de Boeveriestraat ging ze de ongelukkigen verplegen van wie de geest nog meer in verwarring was dan de hare. Langzaam herstelde ze. Elke avond maakte ze een lange wandeling langs de Boeverievest en de Singel. Op zekere avond kwam een grote blanke zwaan naar haar toe gezwommen. Voor haar was die zwaan een boodschapper van de Here. Korte tijd later kwamen hele benden zwanen naar de Brugse Reien.

Katelijne Moreel

Livina Moreel was karmelietes.

Anne Moreel, °ca 1470 was gehuwd met Arnould de Cordes de Watripont, ° ca 1460 en gestorven op 23 februari 1519. Arnould was handelaar en burger van Doornik.(40) Zij hadden 4 kinderen, 2 zonen en 2 dochters. De oudste was Jean de Cordes de Watripont. Hij erfde de titel van zijn vader, seigneur de Guisignies. Zijn jongere broer heette Jérôme Arnould de Cordes de Watripont. De dochters waren Maria Catherine en Claudine. Haar oudste zoon Jean was een verdienstelijk militair bewindvoerder. In 1531 kreeg hij toestemming van Keizer Karel V om een wapenschild te voeren : van goud met 2 ruggelings geflankeerde klauwende leeuwen van keel met tongen.

Clara Moreel was gehuwd met Boudin van Elinghe. Haar echtgenoot was lid van de compagnie "*Banco di Roma*". Tijdens het gedwongen verblijf van de familie Moreel in Doornik, zorgde Boudin ervoor dat de commerciële activiteiten van zijn schoonvader verder konden doorgaan.

Antonia Moreel

Charlotte Moreel

Maria Moreel de jongere, zij werd pas geboren tegen 1489, en was eveneens kloosterzuster. Zij verbleef in een klooster te Gent en stierf daar in 1549. Van de andere twee zussen worden de namen niet vermeld in de studie van James Weale. Van de later geboren zusjes ontbreken alle gegevens.

Zijn ooms, tantes, neven en nichten langs vader kant :

Claire Moreel, °Brugge 1430 - + 1459 gehuwd met Colard Nicolas Lauwereyns, °1420 - + 1477.

Lieven Moreel, °Brugge ca 1432 die gehuwd was met Amelie de Keyt, °Brugge ca 1450. Zij hadden een dochter Marie Moreel, ° 1475 - + 1515 die gehuwd was met Thomas "*el Viego*" van de Walle, °Brugge 1470 - + 1530. De familie van de Walle waren handelaars in suiker. Ze hadden relaties met handelshuizen in La Palma. Jan de Keyt, broer van Amelie, was lid van de "*Banco dit Roma*", tevens medestander van de Moreelfactie.

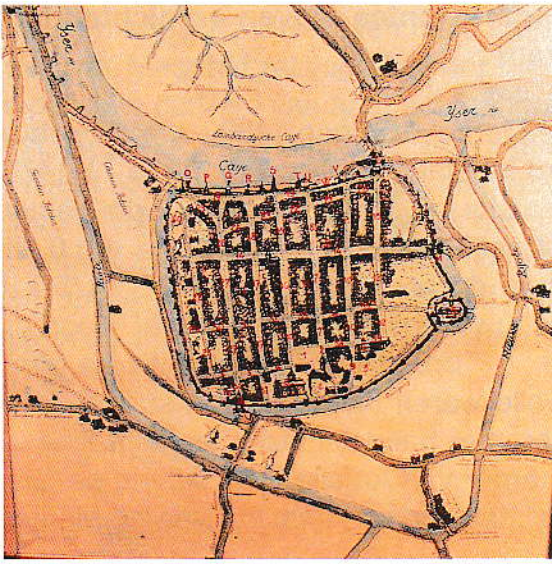
Zijn familie langs moederskant :

Jan van Hertvelde en Catharina Ofhuus waren zijn grootouders. Jan overleed voor 1488. Zoals gezegd stond Jan tot aan zijn dood aan het hoofd van de Brugse afdeling van de "*Banco di Roma*", die een handelshuis had in Venetië. Zij hadden 2 zonen, Jan en Klaas van Hertvelde, en nog een andere dochter Maria. Dus had Willem IV 2 ooms en een tante langs moeders kant.

Maria van Hertvelde, + 1482 was gehuwd met Jan van Riebeke. We weten dat die o.a. makelaar was, omdat hij vernoemd wordt in het boek waarin de eedafleggingen staan van deze gefortuneerde beroepscategorie in 1468. Jan was burgemeester van Brugge in 1479-1480 en in 1484-1485. Zoals vele verwanten behoorde hij ook tot de kern van het sociale en politieke netwerk van Willem III.

Situatieschets van Nieuwpoort aan het begin van de XVIde eeuw :

De tijd die Willem Moreel IV in Nieuwpoort doorbracht was een periode van grote bloei.(41) De vesting Nieuwpoort had in 1489 met succes het hoofd geboden aan de belegering door het Franse leger.(42) De loyale houding van de stad ten aanzien van Maximiliaan van Oostenrijk zorgde ervoor dat de vorst hun stad enkele voordelige gunsten schonk. Zo kreeg Nieuwpoort een tweede jaarmarkt, die 8 dagen duurde. Zo'n markt lokte veel bezoekers van buitenaf en dus voor extra inkomsten voor de Nieuwpoortenaren. Nog belangrijker voor het stadsbestuur was de beslissing van Maximiliaan om de stad een uitbreiding van de rechterlijke jurisdictie te geven : 18 oktober 1489. (43) Op cultureel vlak zorgde de erkenning van de Nieuwpoortse gilde van de "*Vrije Kamer van Retorika*" door de hoofdgilde van de Retorika van Gent voor een gevoel van waardering bij de bevolking.

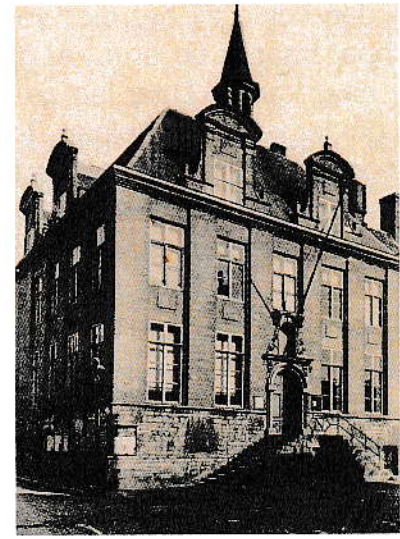

Deventerkaart Nieuwpoort 1560 door J. Roelofs

Er waren meerdere gilden in Nieuwpoort. Hun groeiende welstand liet hen toe te streven naar een eigen kapel in de kerk. Er waren meer aanvragen dan er plaatsen waren voor het inrichten van nieuwe kapellen. Het alerte kerkbestuur zag hierin een opportuniteit voor de uitbreiding van de parochiekerk. De bouw van een vierde beuk aan de zuidkant van de kerk werd gerealiseerd in 1510. Nu was de O.L.V.-kerk één van de grootste en mooiste kerken van Vlaanderen geworden. Het was ook in het centrum van de stad gelegen, dicht bij de markt en de Stadshalle.(44) Zoals bijna overal, waren heel wat huizen toen opgetrokken van hout en voorzien van een strooien dak. Ze werden daarenboven verwarmd met turf. In 1512 gebeurde het onvermijdelijke, een hele wijk gelegen aan de noordkant van de Langestraat ging in de vlammen op. Het stadsbestuur greep deze ramp aan om de vrijgekomen gronden in te palmen om er een nieuw Stadhuis te bouwen. (45)

Het oude stadhuis, toen soms bekend als “*Schepenhuis*”, doch dikwijls ook in oude teksten genoemd als het “*Gijzelhuis*”, was te klein. Het lag ook niet in het centrum van de stad, maar in een uithoek. Het gebouw maakte ook weinig indruk.

De bouw van het nieuwe stadhuis is begonnen in 1513: de eerste steen werd gelegd op 8 april . De gebouwen werden voltooid in 1516. Het was in feite een dubbel huis : het hoekhuis gelegen aan de Oostendestraat werd zowel gebruikt voor bestuurlijke als gerechtelijke zaken. Het vroegere Ghijzelhuys werd de gevangenis en bleef dat tot in de 20e eeuw.(46)

Oud stadhuis Nieuwpoort

In 1510 woedde er een geweldige storm. De doorbraak van de dijk van de polder aan de “*Grote Hemme*” bij Lombardsijde had dit keer de grootste schade berokkend. Die polder behoorde toe aan de abdij van Oudenburg. Maar het onderhoud liet te wensen over. De stad trad in onderhandeling met de abdij om die polder over te nemen. De abdij stemde toe, mits betaling van een jaarlijkse rente van 300 pond parisis. Deze overeenkomst werd op 4 augustus 1510 door de Vicaris-Generaal van het bisdom Doornik bekrachtigd. De dijk werd hersteld op kosten van de stad. Na de grote brand van 1512 verplichtte het stadsbestuur de nieuwe huizen te voorzien van een pannendak. Die pannen werden ingevoerd vanuit Antwerpen. Ze werden gemaakt in de steenbakkerijen van de Rupelstreek. De bestuursperiode van Willem IV situeerde zich dus tijdens grote infrastructuur-werken.

Het Ghijzelhuys later de gevangenis

Willem IV Moreel en zijn familie:

Willem IV Moreel, °Brugge ca 1460 - + Brugge

1520, was gehuwd met Marie van den Berghe, °Oostende ca 1470 - + 22 mei 1542.

Willems rol in Nieuwpoort begon in het voorjaar van 1499. Misschien was dit geen toeval. Hij was immers advocaat, en juist in dat jaar was er een gerechtelijk dispuut tussen de steden Ieper en Nieuwpoort. Ieper wilde een nieuwe dijk aanleggen met sluis en overdracht te Nieuwendamme. Nieuwpoort verzette zich omdat die aanleg zou indruisen tegen het stapelrecht dat toen toebehoorde aan Nieuwpoort. De uitspraak viel op 5 december 1499 en het stadsbestuur van Nieuwpoort kreeg gelijk voor wat het stapelrecht betrof. Maar de nieuwe sluis kwam er toch. Dit kwam ten goede aan de binnenvaart. In 1514 sloot de magistraat van Nieuwpoort op 21 juni en op 7 juli een overeenkomst met de stad Gouda voor de invoer van bier. Geen kaas! In 1502 was de stad Nieuwpoort verwickeld in een proces dat werd gehouden vóór het Parlement van Rouen in Normandië. Willem IV Moreel trad hier samen met meester Jan van Marivoorde, pensionaris van de stad, op als afgevaardigde voor zijn stad. Waarover ging het? In 1500 hadden twee Franse kooplieden, Adam le Seigneur en Gaultier Cavalier, een aanklacht gedaan tegen de stad Nieuwpoort. En wel omwille van het feit dat in 1490 Engelbert van Nassau, luitenant van Maximiliaan van Oostenrijk, bevel had gegeven aan zijn kapiteins om hun karveel van 56 vaten, dat aangemeerd lag te Nieuwpoort, in beslag te nemen. Engelbert van Nassau zette het dan in als oorlogsschip bij de strijd tegen Sluis. Daar had Willem van Kleef zich verschanst in zijn verzet tegen Maximiliaan van Oostenrijk, die toen weer regent was. Nog voor het proces begon, hadden de twee eisers zich op voorhand een borg verschaft. In afwachting van een uitspraak hadden ze te Dieppe een aantal handelaars van Nieuwpoort laten arresteren en hun goederen laten aanslaan. Op 11 november 1502 volgde de uitspraak die in het nadeel van Nieuwpoort was: er diende betaald voor de kosten van het proces en de kooplieden kregen schadevergoeding.(47)(48)

In 1507 ontstond er een conflict met Veurne-Ambacht. Het betrof het recht van de stad Nieuwpoort om rad en galg te behouden op de plaats waar ze gelegen waren.(49) Het geschil kwam voor de Raad van Vlaanderen. De Raad wees de klacht van Veurne-Ambacht af en verklaarde dat de tegenpartij het recht bleef behouden om haar galgen te laten staan waar ze stonden. Voor advocaten was er toen blijkbaar genoeg te doen.

Een andere belangrijke functie binnen het gerechtelijk systeem was de baljuw. Hij was een afgevaardigde van het staatsgezag. Hij hield toezicht over politie- en rechterlijke zaken, en het innen van de

staatsbelastingen. Wie waren de baljuws tijdens Willem IV Moreels Nieuwpoortse periode? Jan de la Porte, van 1 september 1498 tot augustus 1503. Adriaan de Clercq, van augustus 1503 tot augustus 1506. Victor Lauwers van augustus 1506 tot augustus 1509. Arnold de Zanghere, van augustus 1509 tot augustus 1512. Antoon de la Salle, van augustus 1512 tot maart 1537! Beide laatsten zijn dus belangrijk geweest voor Willem IV. Zeker Arnold omdat die baljuw was toen Moreel burgemeester was. Het valt op dat het baljuwschap zelden voor lang in handen van dezelfde persoon bleef. De reden hiervoor was dat een langere aanstelling gemakkelijk tot machtsmisbruik kon leiden. Voor magistraten gold dat evenzeer. Zij werden maar aangesteld voor één jaar. Dat gebeurde telkens op Onze-Lieve-Vrouw Lichtmis, dus op 2 februari.

De familie Moreel zal zeker aanwezig zijn geweest bij het staatsbezoek van de nieuwe vorst. Aartshertog Filips (de Schone) deed zijn intrede in de stad op 11 juni 1500. Bij het staatsbezoek van Karel V was de familie al teruggekeerd naar Brugge. In 1512 stichtte Willems vrouw een welkijkse mis voor Onze-Lieve vrouw aan het altaar van de familiekapel in de Sint-Jacobskerk.

In het "*Getijdenboek van Willem III Moreel*" verwijst een memoriekruis bij 20 juni naar het overlijden van haar schoonmoeder in juni 1499. In datzelfde boek staan er twee kruisen bij 23 mei, duidelijk een herinnering aan Maries eigen dood die op 22 mei 1542 overleed. Het "*Getijdenboek van Willem III Moreel*" dat werd geërfd door zijn oudste zoon, moet daarna dus weer naar diens zoon, ik noem hem Willem V zijn gegaan. Deze jaargetijde moest de naam Moreel tot in de eeuwigheid bewaren.(50) Een aantal artsen behoorden tot Willems vriendenkring. Eén van zijn zussen, er bestaat verwarring over welke, trouwde met de medicus Willem Ganteline, die stierf in 1528. Jehan de Nimes was een andere bevriende arts. Hij droeg zijn "*Medecinen Boek*", dat begin XVI eeuw verscheen, op aan zijn vriend Willem IV. Waarom Willem IV met zijn familie uit Nieuwpoort verhuisde naar Brugge staat nergens vermeld. Maar we mogen ervan uitgaan dat hij in de sporen wilde treden van zijn vader. Burgemeester worden van de stad Brugge was natuurlijk een stap hoger zetten op de sociale ladder. Hij werd het ook, en wel 3 jaar na elkaar, wat toen zoals aangehaald niet gebruikelijk was. Willem bekleedde het ambt van 1517 tot 1520, meteen het jaar dat hij stierf. Maar dit gebeurde niet vooraleer hij nog de eer had Karel V, nu koning geworden, te ontvangen in zijn stad. Het staatsbezoek had plaats in 1519.

Zijn echtgenote:

Maria van de Berghe, was de dochter van Anthonis van den Berghe die gehuwd was met een dame behorende tot de familie Hondts. Haar ouders werden poorters van Nieuwpoort op 20 december 1483, komende van Oostende. Vader was viskoopman.(51) Hij was schepen van Nieuwpoort tijdens het burgemeesterschap van Jan Turpin. De familie van den Berghe beleefde dus de belegering van Nieuwpoort in 1489. Anthonis van den Berghe wordt 2 maal vernoemd in de "*Armentafels van Nieuwpoort*".

- p.19 nr. 105 Verkoop door burgemeester en schepenen van de stad Nieuwpoort van een erfelijke losrente van 4 lb.gr. per jaar den penning 16 bezet op de stad Nieuwpoort aan Anthonis Van den Berghe en Willem Staes als voogden van Govert Cornelissen. 6 juli 1486

- p. 21/114 Voor burgemeester en schepenen van Nieuwpoort : overdracht van alle rechten op een charter met giften grond, toebehorende aan Anthonis Van den berghe aan de dis van Nieuwpoort. 13 december 1497.(52)

Zijn kinderen :

Willem Moreel V, staat geboekt als poorter van Nieuwpoort d.d. 17 februari 1499. Hij was op dat moment gehuwd, maar de naam van zijn vrouw wordt niet vermeld.

Matheus Moreel, °te leper, staat vermeld als poorter van Antwerpen. Begin XVIde eeuw verplaatste het handelscentrum zich van Brugge naar Antwerpen. Het is dan ook logisch dat we een nazaat van en voorname familie zien emigreren naar de nieuwe metropool.(53)

Voetnoten :

1. De leden van een schepenbank noemde men schepenen. Schepenen moesten Vlamingen zijn. In die tijd mocht je geen 2 jaar na elkaar zetelen. Een schepenbank had tijdens de middeleeuwen in de eerste plaats een rechterlijke taak wat personen en goederen betrof die binnen hun rechtsgebied vielen. Ze kon uitspraak doen in burgerlijke geschillen. Ze kwam ook tussen bij de overdracht van onroerend goed en erfdelingen. Maar ze had ook tal van bestuurlijke taken en de schepenen bespraken het gemeentebeleid. Dit omvatte ook de organisatie van zekere belastingen. Zie Wikipedia: schepenbank.

2. Het was niet uitzonderlijk dat grotere steden meerdere burgemeesters hadden. De schepenen van Antwerpen stelden in 1409 twee "*borghmas-*

ters" aan : een binnenburgemeester en een buitenburgemeester. Ze deden dit zonder toestemming van de hertog van Brabant. Een bekende buitenburgemeester van Antwerpen was Filips van Marnix van St.-Aldegonde. Hij bekleedde die functie tijdens het beleg van zijn stad in 1585. Zie Wikipedia: burgemeesters in de middeleeuwen.

3. Binnen die factie speelde hij wel een belangrijke rol. Zo werd hij namens de stad meermaals naar Maria van Bourgondië gestuurd om als gezant het woord te voeren. In 1477 stond hij aan het hoofd van een Brugse delegatie die in Gent met de hertogin moest discussiëren over de geëiste privileges. Het Groot Privilege was daar het resultaat van. Zie Wikipedia : Willem Moreel.

4. Het werk is het oudste portret van een volledig gezin in de Nederlanden. Zie Wikipedia : Moreel-triptiek.

5. In 1478 schilderde H. Memling reeds hun individuele portretten. Willem was toen burgemeester geworden. Op de achterkant van dit werk zijn de namen en de familiewapens van de afgebeelde personen aangebracht. Die schilderijen berusten in het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten te Brussel. Niemand anders heeft zoveel opdrachten verleend aan H. Memling als Willem Moreel. Wikipedia : Getijdenboek van Willem Moreel

6. In 1479 liet Willem een sierlijk getijdenboek vervaardigen. Het werd vermoedelijk geschreven en verlucht in Brugge. Het is opgesteld in een Italiëserend taalgebruik. Maar het bevat ook een kort rijmgebed in Middelnederlands dat laat vermoeden, dat de van oorsprong Savoyaarse familie, vertrouwd was met de plaatselijke volkstaal . Dit blijkt ook uit de taal van het "Medicinen boec" dat begin XVIe eeuw door Jehan de Nimes werd opgedragen aan zijn vriend Willem Moreel IV. Zie Wikipedia : Een getijdenboek van Willem Moreel.

7. De Morelli di Popolo waren een oud en adellijk geslacht afkomstig uit Balzola. Later verhuisd naar de naburige gemeente Casale.Tenslotte belandde de familie in Turijn. Het geslacht onderscheidde zich voornamelijk door militaire verdiensten : dat leverde hen de titel op van Markies van Ticineto en Graaf van Popolo. In de loop der eeuwen verspreidde de familie zich over verschillende regio's van Italië. Zo vinden we een tak terug in Firenze. We vinden deze naam ook terug in andere landen van Europa : Duitsland Morellini, Spanje Morello(n), Frankrijk Morellon/Morelot. Waarom zouden ze dan ook geen familielid naar Brugge hebben gestuurd toen dat één van de belangrijkste handelssteden was ?

8. Blazoen/Wapenschild van de Morelli di Popolo: van zilver, witte moerbeiboom realistisch, met rode vruchten, reikende tot in de punt, bovenop gecom-

bineerd met 2 gouden sterren, in het gouden (schildhoofd) realistische morenkop met zilveren hoofdband. Zie Google : Heraldry Institute of Rome.

9. Dankzij de positie van Brugge als knooppunt van internationale handel, was het bankwezen reeds vanaf het begin van de 14de eeuw tot bloei gekomen.

Al snel vond men er vertegenwoordigers van Italiaanse bankhuizen. Eerst in de vorm van fattori (factorijen) en daarna door het openen van echte filialen (filiali). De lokaal aanwezige vennoten werden doorgaans uit de eigen familie gerekruteerd. Willem Moreel III was verbonden aan de Banco di Roma. Een van de bekendste Italiaanse bankiersfamilies waren de Medici uit Florence. In Brugge was Tommaso Portinari de filiaalhouder. Hij was bij uitstek de geldschieter van het Bourgondische Hof. In 1478 toen Willem Moreel III burgemeester was, verliet hij Brugge en vestigde zich in Milaan: de stad van de Morellis.

Tommaso Portinari

10. Over het poorterschap van Brugge vind je veel informatie in " *De gekochte poorters van Brugge*" van Elisa Bonduel. Een socio-economische studie over de aantrekking naar Brugge in de 14de en 15de eeuw. Masterproef faculteit Letteren en Wijsbegeerte, Universiteit Gent. Brugge heeft nog Poortersboeken van 1478 tot 1794, weliswaar met hier en daar hiaten van bepaalde jaargangen.

11. Het gaat hier over Hulsterlo bij Damme, want er bestaat ook een Hulsterlo in het land van Beveren. In die tijd was er bij Damme een kapel van de O.L.V. van Hulsterlo. Tot de Broederschap behoorden zowel patriciërs als leden van de ambachten. Volgens de ledenlijst van 1426 waren er broeders en zusters lid van de gilde. De kapel was een bekend bedevaartsoord. Soms moest je een bedevaart naar die kapel doen als boetedoening. Dat heette dan een gerechtelijke bedevaart. Als magistraat was het logisch dat Willem belangstelling had voor deze Broederschap. Zie Google: zoekterm René De Keyser, O.L.V. van Hulsterlo.

12. Zuienkerke is een gemeente in het huidige West-Vlaanderen gelegen op de weg van Brugge

naar Blankenberge. In 975 werd de veldnaam Clehiham vermeld, wat een landtong in een door de zee overstroomd gebied betekent. Deze benaming leeft voort in het Hof van Cleyhem in Zuienkerke. Zuienkerke maakte toen deel uit van het Brugse Vrije.

Gebouw van het Brugse Vrije

13. Vanouds hebben de Moreels geijverd voor de Broederschap van O.L.V. van Hulsterlo. Ook Willem III was er lid van. Zie voetnoot 6 getijdenboek Willem Moreel.

14. De heraldieke samenstelling vind je in het " *Getijdenboek van Willem Moreel* " ; met afbeelding. Hier wordt wel het Aliantie- of huwelijkswapen van Barbara van Vlaenderberch alias Hertvelde afgebeeld. Dat Barbara zich als edelvrouw beschouwde moge blijken uit twee elementen. Ze voerde naar het voorbeeld van de Franse adellijke dames een dubbelde naam en ze liet zich op zijn Italiaans " *Domicella* " noemen. Dit zelfde blazoen vinden we terug op hun grafzerk in de Sint-Jacobskerk van Brugge. De aparte wapenschilden met hun namen vinden we wel op de achterzijde van de individuele portretten van Willem III en zijn echtgenote Barbara, die zoals vermeld door H. Memling waren geschilderd. De "Moor" komt al vroeg in de heraldiek voor, maar vooral na de kruistochten duikt hij veelvuldig op. In wapens van bisschoppen en kardinalen kom je hem dikwijls tegen. Zelfs in het wapenschild van paus Benedictus XVI vind je hem terug. In traditioneel katholieke landen zoals Spanje en Portugal prijkt hij dikwijls op blazoenen. Op de vlaggen van Sardinië en Corsica staat een Moor afgebeeld.

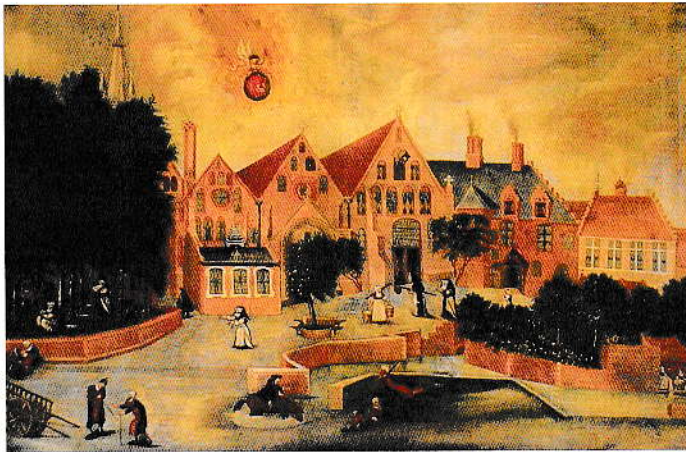
15. Het betreft een zerk in zeer kostbaar rood marmer. Zo waren er maar 6 in de kerk. De meeste andere waren van blauwe of witte steen. Het wapenschild is er in uitgehouwen. Haar zoon Willem III liet het ook verplaatsen : het werd naar een meer prominente plaats overgebracht, en wel naar waar het altaar met de Moreeltriptiek zou komen. Je vindt er een afbeelding van in de catalogus van

D. De Vos,

"Hans Memling, vijf eeuwen werkelijkheid en fictie", 1994 ed. Ludion.

16. Jan Moreel en zijn echtgenote Lysebette moeten dus nauw verwant zijn geweest met Willem Moreel II. Ook hier zien we dat de voornaam van de vader overgaat op de (oudste ?) zoon. De tweede zoon van Willem III en dus jongere broer van Willem IV zal ook Jan heten.

17. Het betreft hier in de 1ste akte gronden buiten de Brugse Sint-Lenaertspoort en in 2de akte over percelen in Brugge zelf : in de Zuidzandstraat aan de noordzijde van *de reye bij de sinte jacobsbrugge* en een ander tussen de Koningsbrug en *de Sinte-Jansbrugge*. In de 2de akte wordt Jan van Cleyheem vermeld als koper De Moreels beschikten over meerdere huizen in hun stad en hadden zelfs een huis in Antwerpen.

Sint - Janshospitaal

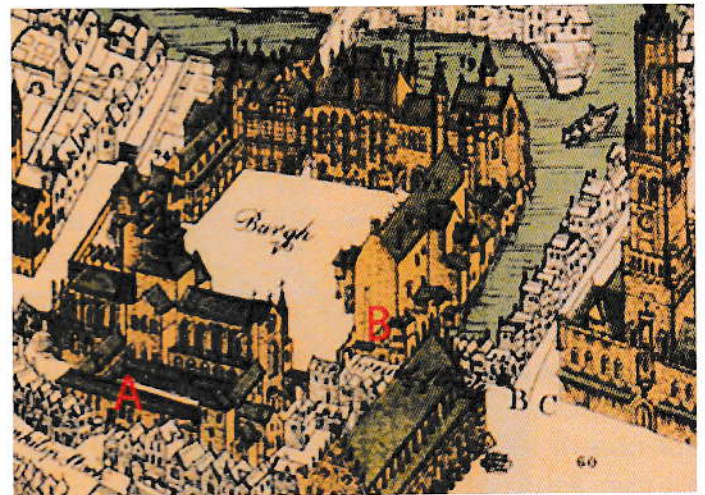
18. Over zijn overlijdensdatum bestond lange tijd onzekerheid. Men vermoedde 1501, maar uit een document in het archief van de Raad van Vlaanderen van januari 1503 is gebleken dat Willem op 2 januari van dat jaar stierf te Brugge. Eerst werd hij begraven naast zijn echtgenote op het Sint-Jacobskerkhof. Maar een jaar later werden ze bijgezet in hun graftombe ten zuiden van het doksaal in hun parochiekerk. Hun lichamen rustten nu onder de triptiek waarop de Heilige Christoffel hun bescherming biedt.

19. Onrechtstreeks weten we veel door het belang dat gehecht wordt aan de Moreel-triptiek. Via de studies over Hans Memling kwam het geportretteerde koppel vanzelf in de belangstelling. Het getijdenboek van de familie werd ook grondig bestudeerd. Daarna volgden gedetailleerde scripties van doctoraatsstudenten over de verschillende functies die Willem III bekleedde en zijn rol als politiker. Vooral zijn rol in de strijd om de voogdij over Filips de Schone, de zoon van Maria Van Bourgondië, werd uitvoerig geanalyseerd. Spijtig

genoeg is de persoonlijke boekhouding van deze financiële expert verloren gegaan.

20. Na de dood van zijn schoonvader maakte hij samen met zijn zwager, Denijs van Hertvelde, zijn broer Lieven, zijn schoonzoon Boudin van Eldinghe, die met zijn dochter Clara was gehuwd, deel uit van deze compagnie, de zogenaamde " Banco di Roma ". Deze bank had filialen in verschillende Italiaanse steden.

21. Een gemet is een oude landmaat. Een Brugs gemet is 42 are. Van de Burg rest alleen nog het Burgplein waar de omtrek van het vroegere machtscentrum met ingelegde stenen wordt aangegeven op de grond. Deze plaats is al eeuwenlang het bestuurscentrum van de stad Brugge. Het huidige stadsbestuur zetelt nog steeds in het 14de - eeuwse gotische stadhuis.

Panorama van de Burg met Stadhuis en Sint Donaaskathedraal 1561

22. Het voornaamste onderscheid tussen polders en wateringen is hun ligging. Polders zijn gelegen achter de dijken en zijn dus al veroverd op de zee of aan rivieren die onderhevig zijn aan getij : ze zijn ingepolderd. Wateringen liggen nog binnen het bereik van het stroomgebied en kunnen dus af en toe nog ingenomen worden door het water. Polders hebben een polderbestuur, de voorzitter ervan is de dijkgraaf. Bij wateringen is dat niet het geval. De eigenaar heeft volstrekte bevoegdheid over het gebied.

23. Een zestendeel was een wijk of een kwartier in het Middeleeuwse Brugge. De andere wijken waren die van : Onze Lieve Vrouw, Sint-Donaas, Sint-Jan, Sint-Niklaas en Carmers. Willem bezat dus huizen in de straten waar leden woonden van het Grauwwerkerssambacht en het Kuipersambacht. Het huis Ter Buerze lag in dit zestendeel. Dat zorgde er mede voor dat rijke handelaars zich in de Sint-Jacobsparochie vestigden. Dit kwam de kerk natuurlijk ten goede omdat deze parochianen

investeerden om de kerk te verfraaien. Onder hen de buitenlanders Arnolfini, Portinari en Frescobaldi. Portinari was in Brugge de zaakgelastigde van het huis De Medici.

Sint - Janshospitaal Brugge

24. De Grauwwerkerskapel of Portinari kapel was het oorspronkelijke hoogkoor. Er is nog altijd een Grauwwerkersstraat in Brugge. Die begint aan de Vlamingstraat en loopt tot aan de Sint-Jacobsstraat. In de buurt van deze kerk was er een sterke concentratie van bontwerkers. De grauwwerkers waren gespecialiseerd in de bewerking van eekhoornpelzen die door de Hanze werden aangevoerd vanuit Oost-Europa. Voor de handel met Portugal deden de Moreels beroep op de compagnie van de gebroeders Despars : Jan, Jacob en Wouter. Zij handelden in suiker, melasse, olie en zuidervruchten. Een deel van hun boekhouding bleef bewaard. Het was opgesteld volgens het Venetiaans systeem

25. Enkele hoofdmannen ten tijde van Willem III, bekleedden ooit ook de functie van burgemeester. In volgorde van het jaar van hun aanstelling waren dat : 1441 Filips van Aertrycke, 1456 Jacob van der Beurzen, 1467 Jan Metteneye, 1470 Anselmus Adornes, 1478 Lodewijk van Gruuthuse, 1481 Jacob de Vooght, 1493 graaf Filips van Nassau. Jacob van Halewijn was dan weer schout van Brugge in 1496.

26. Op het middenpaneel staat de heilige Christophorus afgebeeld, geflankeerd door deze twee patronen. De keuze voor deze heiligen is nauw verbonden met de familienamen. Maurus en Moreel hebben dezelfde etymologische betekenis. Moreel was in het Middelnederlands de naam van een zwart paard, een moor. Het paard van Robert d' Artois in de Guldensporenslag heette Morel (Fr. Variant). Het paard waarmee hertog Karel de Stoute naar de veldslag van Nancy trok werd El Moro genoemd, verwijzend naar de donkere huid van het ros. Het hert dat naast Sint-Gillis staat, verwijst naar de familienaam van Barbara van Hertsvelde.

27. De kapel fungeerde dus later als grafkapel. Het koppel werd er bijgezet, maar ook hun kinderen werden er begraven. Dus ook Willem IV vond hier de eeuwige rust.

28. Het vermogen van de stadsadel werd verworven via internationaal handelsondernemerschap. Omdat ze meestal oorspronkelijk van lagere landadel afstamden, hielden ze er een andere huwelijkspolitiek op na dan de hogere landadel. De oude landadel haalde zijn vermogen uit hun landbezit. Ze huwden met leden van andere adellijke families die ook grote lenen bezaten. De stadsadel huwde eerder met leden van families die hun handelsbelangen ten goede kwamen.

29. Die corrupte magistraten behoorden in dat geval tot de gunstelingen van de hertog. Jan de Gros, was daar een uitgesproken voorbeeld van. Hij was de stichter van de Kuiperskapel in Sint-Jacobs. Deze man bleef natuurlijk getrouw aan de zaak van Maximiliaan van Oostenrijk. Dankzij zijn internationale relaties kon Willem Moreel in het buitenland leningen bekomen om zowel de stad als de vorst financieel te ondersteunen.

Hij schrok er niet voor terug om een deel van zijn eigen kapitaal hierin te investeren. In 1477 droeg hij bij in een vorstelijke lening van 40.000 lb. parisis bij de Brugse burgers om de Bourgondische oorlog tegen de Franse koning te hervatten. Zijn eigen bijdrage bedroeg 658 lb. parisis.

30. Maarten Lem zou die functie maar een jaar uitoefenen. Hij was al burgemeester geweest van Brugge in 1477 en werd dit nu opnieuw in september 1480. Willem bleef langer op post, weliswaar met een andere titel : commis sur le fait des domaines et finances. Een goed betaalde job, want hij werd door de staatskas vergoed met een wedde van 96 groten per dag effectieve dienst .

31. Het kwam tot een proces. De Grote Raad veroordeelde Willem en enkele schepenen in december 1480 tot een boete en een symbolische knieval. Maar omdat de stad ondertussen met Pieter van Luxemburg een nieuw tolcontract had afgesloten, schold Maximiliaan de boete van Willem kwijt.

32. Zo was Cornelis Breydel een aanhanger van de Moreelfractie terwijl andere leden van die familie partij kozen voor de hertog.

33. De strijd zorgde voor verdeeldheid binnen families. Cornelis Breydel maakte deel uit van de Moreelfactie. Arnoud en Jan Breydel leunden aan bij Pieter Langhals, een fervente voorstander van de factie die Maximiliaan steunde. Pieter Langhals werd eveneens onthoofd op de markt van Brugge. Dit uit wraak omdat hij, tijdens de periode dat hij zelf schout was, ongenadig was geweest voor le-

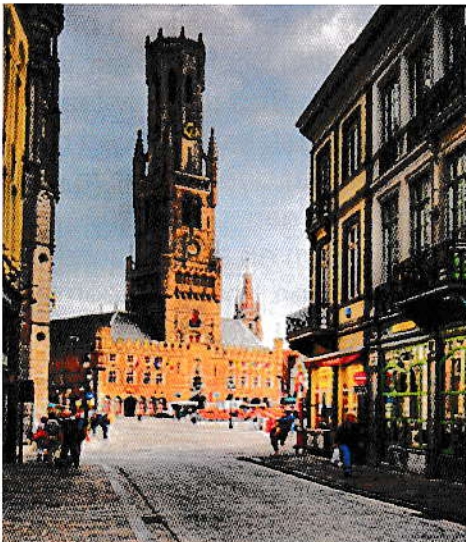
den van de Moreelfactie. Nu was de Moreelfactie weer even aan de macht. Willem bleef schout tot 26 december 1489.

34. De strijd om het regentschap duurde van 1483 tot 1492 waarbij dan eens de ene, dan de andere partij het regentschap waarnam : 25 juni 1483 Regentschapsraad, 28 juni 1485 Maximiliaan, 1 februari 1488 Brugse opstand en aansluitend 16 mei van dat jaar 2de Regentschapsraad, vanaf 30 oktober 1489 Maximiliaan in oorlog verwickeld tot 12 oktober 1492.

35. Op de Moreeltriptiek staan er 16 afgebeeld : 5 zonen en 11 dochters. Enkele hoofden lijken er op het laatst nog bijgeschilderd. Dit toont aan dat er een zeer persoonlijke afspraak hierover moet gemaakt zijn tussen de opdrachtgever en de kunstenaar. De twee jongste dochters waren nog niet geboren toen het schilderij in 1484 werd gemaakt. De familienaam van Hertsvelde wordt verbonden met de Sint-Joris parochie. Wanneer de triptiek gesloten is, zien we langs de kant van Barbara een afbeelding van Sint-Joris in grisaille.

36. Domicella, is het veritaliaanste woord voor edelvrouw. Deze schilderijen bevinden zich tegenwoordig in het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten te Brussel. Op de achterkant staan ook hun namen.

37. Dit leiden we af uit de aanwezigheid van een memoriekruis dat terug te vinden is in het getijdenboek van Willem Moreel. Het boek bleef nog geruime tijd in het bezit van haar oudste zoon, Willem IV.

Belfort vanuit de Vlamingsstraat Brugge

38. J. Weales studie uit de 19de eeuw " Généalogie de la famille Moreel " , verschenen in " Le Beffroi " Il wordt meestal als referentie naar voren geschoven. Maar ondertussen zijn er andere suggesties bij gekomen. Soms wordt Maria als oudste dochter vermeld. Maar persoonlijk denk ik dat het niet zo is. De oudste dochter kreeg normaal

gesproken dezelfde naam als de moeder. Zo ook de oudste zoon, onze Willem IV. De volgorde op de triptiek kan bedrieglijk zijn. Maria als non kan wel voorrang gekregen hebben op de andere zussen. Eventueel zelfs om artistieke redenen. Haar habijt sluit mooi aan op het kleed van de moeder.

39. De schilder heeft de vrouwenfiguur weergegeven met de ogen die elk menselijk contact mijden. De mond blijft angstvallig gesloten. Ze is wel rijkelijk gekleed naar de mode van die tijd aan het Bourgondische Hof. Zij draagt ook een diafane sluier. Aan haar handen telt men zeven ringen. Haar wenkbrauwen zijn geëpileerd. Het haar op het voorhoofd is zo hoog opgetrokken dat het amper zichtbaar is onder het hoofddekseel. De gelijkenis met het portret van moeder Barbara valt op. De gelijkenis met de persoon die op de triptiek als derde staat afgebeeld is m.i. ook treffend. Maar het werk staat wel bekend als de Sybilla Sambetha.

40. Op zeker moment vluchtte Willem IV met zijn familie naar deze stad, die een Franse enclave was en dus buiten de jurisdictie van het Bourgondische Hertogdom viel.

41. Willem Moreel IV verwierf het poorterschap op 14 februari 1499 samen met zijn echtgenote, jonkvrouw Marie van den Berghe. Drie dagen later volgde het poorterschap van zijn zoon, weer een Willem en diens vrouw. Hieruit kunnen we afleiden dat de stamreeks werd verder gezet. Voor 1517 moet Willem IV de stad hebben verlaten, want hij wordt dan burgemeester van Brugge.

42. Het relaas van die belegering staat te lezen in verschillende kronieken uit die tijd, o.a. die van Nicolas Despars. Meer gedetailleerd komt E. Vlietynck , in Eene bladzyde uit de geschiedenis der stad Nieuwpoort, Oostende, 1889 hierop terug.

43. Voorheen viel Nieuwpoort onder de hogere jurisdictie van Brugge, een stad die vijandig geweest was t.o.v. Maximiliaan van Oostenrijk. Nieuwpoort kreeg zelfs op dit gebied het gezag over vier Ambachten van het Brugse Vrije. Die hingen dus vanaf dan af van de rechtbank van Nieuwpoort. Dat is niet onbelangrijk voor Willem IV, want hij was advocaat.

44. Voor de Middeleeuwse handelssteden waren de Hallen blijkbaar van groter belang dan het stadhuis. Naast de kerken moesten de Hallen de welstand van de poorters illustreren. Hier werden zelf vorsten in ontvangen en belangrijke internationale handelscontracten afgesloten. Daarom werd het stadhuis wat achteraf gebouwd.

45. Was de realisatie van dit project mede het werk van Willem IV ? Allicht wel wat de besluitvorming betreft, want Willem was burgemeester in 1511-1512. Een burgemeestersambt liep over 2 kalen-

derjaren. Toen gebeurden de aanstellingen niet per 1 januari, maar later met O.L.V.-lichtmis op 2 februari. De ambtstermijn liep dus tot het jaar daarop.

46. Het oude stadhuis, dat uit de 2de helft van de 13de eeuw stamde, lag aan de zuidkant van de Langestraat, tussen de Schipstraat en de Marktstraat. Een deel ervan diende tevens als gevangenis. Daarom is er dikwijls in de oude teksten sprake van "Ghizelhus". Gedetineerden verbleven er tijdelijk en moesten door de familie onderhouden worden.

Stadhuis op de Burg te Brugge

47. Dit vinden we terug in de stadsrekening van 1502. Ondanks dit proces, kunnen we stellen dat de relaties tussen Nieuwpoort en Rouen goed waren. Ze hadden immers gemeenschappelijke handelsbelangen. In Rouen werd in september 1499 een contract afgesloten voor de levering van 60 last, dit is 720 tonnen haring. Dit gebeurde tussen kooplieden van deze Franse stad en de vissers van Nieuwpoort. In 1501 waren 37 stedelijke ambtenaren te Nieuwpoort bij de visserij betrokken. Zij moesten toezicht houden op de bereiding van de vis en de verkoop. Dus controle uitoefenen op de kwaliteit, het wegen en tellen, de verpakking verzorgen. Dit laatste betekende de vaten afstempen en bezegelen met het teken van de Nieuwpoortse haringstapel. Een viskoopman als Anthonis van den Berghe zal dus een belangrijke plaats hebben ingenomen in de welstand van de stad.

48. In 1475 woonde er in de stad Dieppe een familie Morel die er handel dreven. Zoals bekend wordt de schrijfwijze van namen aangepast aan de streek. Een familieverband met de tak van Moreel IV is dus niet uit te sluiten. Moreel was vroeger en nu nog altijd het meest voorkomend. Moreel werd eertijds veel gebruikt in Brugge. Deze vorm komt nu nog frequent voor in West-en Oost-Vlaanderen. Morreel kwam in de 18de eeuw vooral voor in West-Vlaanderen, maar ook in de provincie Antwerpen. Zie : www.familienaam.be/map.php

49. De galgen stonden op de plaats die men kende als "galgenoevers", zo'n 2 km ten westen van de (Oude) Veurnevaart en ongeveer 100 m zuidoos-

telijk van de Polderstraat/ nu Victorlaan.

50. Een jaargetijde of memorie is een jaarlijks terugkerende kerkdienst die voor het zielenheil van de overledene wordt vastgelegd bij testament. Dat kan gedaan worden door de persoon zelf bij leven, of door zijn nabestaanden. Hier moest de naam Moreel tot in de eeuwigheid in herinnering blijven.

51. De havens van Oostende en Nieuwpoort waren rivalen. Op Allerheiligen 1488 waren 12 Nieuwpoortse schepen, geladen, "vul goeds ende schats" op weg naar Antwerpen voor rekening van Maximiliaan. Ze werden door de Oostendenaars aangevallen en naar hun haven binnen gebracht. In 1489 bekwamen de Nieuwpoortenaars van de Vorst een gunst. Omdat zij, in tegenstelling tot die van Oostende, steeds trouw gebleven waren aan zijn zijde, moesten de Oostendse vissers voortaan hun schepen lossen in Nieuwpoort. Ze moesten dus gebruik maken van het Nieuwpoortse stapelrecht. Anthonis van den Berghe had dus op tijd de buit zien aankomen en was verhuisd naar Nieuwpoort.

52. De "Dis" zorgde voor de armenzorg. Zo had de "Dis" met de vissers van Nieuwpoort bedongen dat een gedeelte van de opbrengst van de haringvangst aan de armenzorg werd besteed.

53. Na 1492 werd Antwerpen door Maximiliaan van Oostenrijk bevoordeeld en dit ten koste van Brugge, dat het al moeilijker had door de verzanding van het Zwin. De Gouden eeuw van Antwerpen brak aan. De teleurgang van Brugge was niet meer te stoppen.

Alfons Christiaan Morreel
februari2021

Bronnen :

Bibliografie :

- R. Dumon, " *Geschiedenis van Nieuwpoort* ", Uitg. Vonksteen 1989 .
- J. Cailliau, J. Stekolorum, J. Van Acker, " *Poortersboek van Nieuwpoort* " uitg. VVF Westkust vzw, 2011.
- E. De Seyn, " *Geschied-en Aardrijkskundig Woordenboek der Belgische Gemeenten* ", uitg. Brepols.
- L. Demets, " *Onvoltooid Verleden* ", " *De handschriften van de Excellente Cronike van Vlaenderen in de laatmiddeleeuwse Vlaamse steden* ", uitg. Verloren Hilversum, 2020
- B. Van Loo, " *De Bourgondiërs, Aartsvaders van de Lage Landen* ", uitg. De Bezige Bij, 2019.
- Dr. Fr. Debrabandere, " *Verklarend woordenboek van de familienamen in België en Noord-Frankrijk* ", ed. Gemeentekrediet, Brussel 1993.

- D. De Vos, catalogus " *Hans Memling, vijf eeuwen werkelijkheid en fictie*", ed. Ludion, 1994.
- O. Mus, " *De Brugse compagnie Despars op het einde van de 15de eeuw*". Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge, 1964.
- Jelle Haemers, " *De strijd om het regentschap over Filips de Schone*"; Opstand, facties en geweld in Brugge, Gent en Ieper (1482-1488). 2014.
- V. Vermeersch, " *Grafmonumenten te Brugge voor 1578*", uitg. Raaklijn te Brugge, 1976, 3 delen.
- J. Rotsaert, " *Graven, grafschriften en jaargetijden in de St.-Jacobskerk te Brugge*".

Google:

- Via Google met de passende trefwoorden kon ik veel informatie vinden. Ik gebruikte volgende zoektermen : Willem Moreel, de Moreeltriptiek, Het Getijdenboek van Willem Moreel, Hans Memling, Jan van Riebeeck, Jacob Despars, burgemeesters van Brugge, Burgemeesters in de Middeleeuwen, Italiaanse bankhuizen te Brugge, Schepenbank, Schout, Armentafels van Nieuwpoort, 1300 – 1796 "dis".

Doctoraatsverhandelingen :

- Joannes van den Maagdenberg, " *De culturele elite van de Brugse Sint-Jacobskerk* " (1456 -1556), Een filosofische studie op basis van de kunstwerken. Universiteit Gent 2016.
- Jelle Haemers, " *De Vlaamse Opstand* "(1482 – 1492), Staatsvorming en stedelijke opstanden in het graafschap Vlaanderen, Universiteit Gent 2008.

Artikels :

- R. Degryse, " *Willem Moreel in de Nieuwpoortse stadsrekening van 1502, Brugge* " *De Tempel* " , 1955, p. 75-78.

De auteur

In 1870 verhuisden zijn overgrootouders, August Morreel en Ludovica Rodelé, van Leke naar Nieuwpoort om er op de Markt de herberg " La Liberté " uit te gaan baten. Zijn grootvader Alphonsius huwde in 1886 nog in Nieuwpoort met Amelia Rosalia Delooze, maar het koppel verhuisde een jaar later naar Antwerpen. Alphonsius ging er in het slachthuis werken. Het trouwboekje van dit koppel is in het bezit van de auteur en was de aanleiding voor zijn genealogisch onderzoekwerk. De belangstelling voor naamgenoot Willem Moreel begon na het aanschouwen van de Moreeltriptiek tijdens een bezoek aan het Groeninghemuseum te Brugge. Een familieband met deze illustere figuur kan niet worden aangetoond, want de stamreeks van Fons gaat maar terug tot Petrus Moreel, ° ca 1665 te Esen. Sinds 2005 komt Fons regelmatig als tweedeverblijver naar Nieuwpoort-Bad. Hij is en blijft trouw corresponderend lid van onze heemkundige kring.

Colofon

Redactieadres:

Vrienden van het Patrimonium
p/a P. Deswartelaan 69-102
8620 Nieuwpoort

Verantwoordelijke uitgever G. Demerre
Canadalaan 61 - 8620 Nieuwpoort

